

Toplumsal Cinsiyet Söylemleri Üzerinden İstanbul Sözleşmesinin Değerlendirilmesi

Zeynep Toprak¹

Özet

Bu bölüm, İstanbul Sözleşmesi’ni (Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi) toplumsal cinsiyet söylemleri üzerinden eleştirel bir çerçevede değerlendirmektedir. Çalışmanın hareket noktası, ailenin tarihsel olarak toplumsal düzenin temel kurumu olması ve günümüzde artan boşanma oranları ile aile içi şiddet tartışmalarının söz konusu kurumu çok boyutlu biçimde etkilemesidir. Bu bağlamda, “toplumsal cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet eşitliği” kavramlarının kuramsal dayanakları, Türkiye’deki kavramsal muhtevası ve yerli kültürel/değerler dünyasıyla etkileşimi tartışılmakta; sözleşmenin ilgili maddeleri bu söylemsel çerçeve üzerinden incelenmektedir. Bölüm, kadın ve erkek arasındaki biyolojik ve psikososyal farklılıkların inkâr edilmesinin toplumsal ve ailevi düzlemde yol açabileceği sonuçlara dikkat çekmekte; şiddetin önlenmesinde ayırım gözetmeksizin “insan onuru” merkezli bir yaklaşımın gerekliliğini vurgulamaktadır. Bulgular, sözleşme metninde toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelime ilişkin düzenlemelerin farklı toplumlarda farklı çağrışımlar ürettiğini ve bu nedenle uzlaşmazlıklar doğurduğunu göstermektedir. Sonuç olarak çalışma, şiddetle mücadelede hukuki düzenlemelerin kültürel meşruiyet ve toplumsal mutabakatla desteklenmesi gerektiğini, aile kurumunun güçlendirilmesi için ise fitrî farklılıkları gözetken, hak ve sorumluluk dengesini merkeze alan bütüncül bir yaklaşımın önemini savunmaktadır.

Giriş

Bu çalışma, İstanbul Sözleşmesi’nin toplumsal cinsiyet söylemleri bağlamında eleştirel bir değerlendirmesini sunmayı amaçlayan nitel bir araştırmadır. Çalışma, mevcut literatürün derinlemesine incelenmesi, kavramsal analiz ve eleştirel düşünme yöntemlerine dayanmaktadır. Araştırmanın temel amacı, toplumsal cinsiyet kavramının ve İstanbul

1 Araşt. Yazar, zeynepptopp@gmail.com

Sözleşmesi'nin Türk toplum yapısı, kültürel değerleri ve İslami perspektif açısından taşıdığı anlamları ve potansiyel etkilerini ortaya koymaktır.

Araştırma sürecinde, konuyla ilgili akademik yayınlar, kitaplar, makaleler, raporlar ve ilgili uluslararası sözleşme metinleri taranmıştır. Elde edilen veriler, tematik analiz yöntemiyle incelenmiş, ana temalar ve argümanlar belirlenmiştir. Özellikle toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet eşitliği, aile, şiddet ve kadın hakları gibi temel kavramlar, farklı bakış açıları ve eleştirel yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Çalışmada, Hz. Peygamber'in Veda Hutbesi gibi dini metinlerden alıntılarla İslami perspektif de analize dahil edilerek, konuya çok boyutlu bir yaklaşım sergilenmiştir.

Çalışmanın yöntemsel çerçevesi, betimsel ve analitik bir yaklaşımla şekillenmiştir. Araştırma, mevcut bilgi birikimini sentezleyerek, İstanbul Sözleşmesi ve toplumsal cinsiyet söylemleri üzerine yeni bir bakış açısı sunmayı hedeflemektedir.

Toplumun temel yapı taşı olan aile, insanlık tarihi boyunca vazgeçilmez bir değer olarak konumlanmıştır. Aile, aynı zamanda toplumsal bir kurum niteliği taşımaktadır. Zaman içerisinde ailenin yapısında, formunda, boyutlarında ve işlevlerinde çeşitli değişimler yaşanmasına rağmen, kutsal ve fonksiyonel özünü korumayı başarmıştır. Bu süreçte, geniş aile yapılarının çekirdek aileye dönüşmesiyle birlikte, eğitim, yönlendirme ve meslek edindirme gibi bazı görevleri başka kurumlara devredilmiştir. Ancak, topluma katkı ve insanlığa hizmet açısından, çocuk yetiştirme, sevgi, koruma, büyütme, dini ve ahlaki eğitim, toplumsallaştırma ve kişisel gelişim gibi temel işlevleri devrettiği kurum ve kuruluşların da doğrudan ve en esaslı paydaşı konumunda olan aile, bireyin güven ve huzur merkezidir (Adıgüzel, 2020, s. 27).

Literatürde aileye dair binlerce tanım yapılmış olup, bu tanımların ortak noktası ailenin daima aynı fonksiyonel yapıya sahip olmasıdır. Said Nursi, aileye dair en kapsamlı tanımı, “İnsanın, hususan Müslümanın tahassüngahı ve bir nevi cenneti ve küçük bir dünyası aile hayatıdır” (Nursi, 2017, s. 322) ifadeleriyle yapmıştır. Duran ve Sülükçüler (2017), Nursi'nin bu tanımını şu şekilde yorumlamışlardır: Nursi, ailenin insanlar için bir cennet işlevi gördüğünü, objektiflik ve evrensellik kavramlarının ailenin özünü oluşturan temel unsurlar olduğunu belirtir. Ailenin bu unsurları sadece belirli bir kesime, dine veya topluluğa ait olmayıp, insan soyuna aittir. Ona göre bu öz, aile saadetine de esas iksiridir. Bu özün kaybolmasının, aile mutluluğunun ve dolayısıyla insanlığın mutluluğunun kaybolması anlamına geldiği vurgulanmaktadır (Duran ve Sülükçüler, 2017, s. 147).

Aile ile ilgili tartışmalar hem Batı toplumlarında hem de Türk toplumunda yıllardır süregelen bir konudur. Özellikle aile hayatında ortaya çıkan problemler, herkesi tedirgin etmeye başlamış ve çözüm arayışına itmiştir. Bu tedirginliğin temelsiz olmadığı bir gerçektir. Bu tedirginliği oluşturan başlıca sebeplerden biri de boşanmalar ve aile içi şiddet olarak ele alınmış ve bu konularda çalışmalar yapıp çözüm süreçlerine girilmiştir. İstatistiklere göre Türkiye’de 2000 yılında yaklaşık 13 evliliğe karşılık bir boşanma gerçekleşirken, 2018 yılında yaklaşık 3.9 evliliğe karşılık bir boşanma gerçekleşmiştir. Aile içi şiddet ise her geçen yıl hızla artmaktadır. Boşanma, ailenin temelini oluşturan değerlerin bozulması, çocuk terbiyesi, mahremiyet vb. hususlar çerçevesinde ortaya çıkan problemler, bilhassa küreselleşme olgusunun ve medya iletişim imkanlarının artmasıyla din, ırk ve coğrafya ayrımı olmaksızın tüm toplumları tehdit etmeye devam etmektedir. Bu problemin nasıl aşılabacağı, sağlıklı aile modeli kurmakta hangi referanslara başvurulacağı, aileyi sarsan iç ve dış etkilerin nasıl giderileceği cevap bekleyen önemli sorulardır (Editör, 2020, s. 6).

Son zamanların önemli tartışma konularından biri de İstanbul Sözleşmesi’dir. İstanbul Sözleşmesi, kadına ve aileye yönelik şiddeti önlemeyi amaçlayan ve 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe giren bir sözleşmedir. Sözleşme, Türk toplum yapısına, inanç sistemine ve aile hayatına uyumluluğu açısından tartışmaların merkezinde yer almıştır. Kadına yönelik şiddeti bir insan hakkı ihlali ve bir ayrımcılık türü olarak kabul eden, “toplumsal cinsiyet” kavramını gündeme getiren, “kadınlar ve erkekler arasında sağlanacak eşitliğin, kadına karşı şiddetin önlenmesinde temel bir unsur olduğu” iddiasıyla kadın ve erkek farklılıklarını göz ardı eden, “toplumsal cinsiyet eşitliği” projesiyle toplumu cinsiyetsizleştirme temelli çalışmalarıyla aile hayatında yıkıcı etkiler oluşturan, eşcinsel evlilikleri meşrulaştırmaya çalışan sözleşme, bahsi geçen tüm sebeplerden dolayı eleştirilmiştir. Kadın ve erkek arasında farklılığın olmadığını savunan bu görüş, aile ve toplum üzerindeki yıkıcı etkileri sebebiyle ele alınması gereken önemli bir konu haline gelmiştir.

2. Kavramsal Arka plan

2.1. Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet kavramı Türk Dil Kurumu sözlüğünde yer almamakla birlikte, literatürde farklı tanımlara konu olmuştur. Bazı yaklaşımlara göre toplumsal cinsiyet; kadın ve erkeklere atfedilen beklentilerin, değerlerin, ingelerin, davranışların, inançların ve rollerin toplumsal olarak inşa edilmesini ifade eder (Balcı, 2020, s. 27). İstanbul Sözleşmesi m. 3/c’de kavram, “belirli

bir toplumun, kadınlar ve erkekler için uygun gördüğü sosyal olarak inşa edilen roller, davranışlar, etkinlikler ve yaklaşımlar” olarak tanımlanır.

Feminist kuram ve siyaset felsefesi literatüründe öne çıkan isimlerden Judith Butler, toplumsal cinsiyetin kültürel olarak bireylere tanımlanan ve dayatılan kimlikler olduğunu; “kadınlık, kızlık, erkeklik, delikanlılık” gibi kategorilerin özsel değil, toplumsal inşanın ürünü performatif kimlikler olarak anlaşılması gerektiğini savunur (Çakıcı, 2020). Bu perspektiften hareketle, ataerkil yapının ürettiği şiddetin önlenmesi için sabit kimliklerin eşit düzeyde görülmesi ve dayatılmış anlamların çözülmesi gerektiği ileri sürülür. Öte yandan, söz konusu tartışmalar çoğu zaman kadın ve erkeğin fitrî/yaratılışı özelliklerini ikincilleştirir. Bu çalışmada toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin toplumsal ve kültürel bağlamda üstlendiği farklı rollerin, biyolojik ve psikososyal farklılıklarla etkileşim içinde şekillendiği bir yapı olarak ele alınmaktadır. Farklılıkların “üstünlük” ilişkisine indirgenmesi yerine, tamamlayıcılık ilkesinin esas alınması gerektiği vurgulanır (Acun, 2021, s. 89). Nitekim toplumsal alanda “eşitlik” söylemini mutlak biçimde genişleten yaklaşımlar, kimi zaman farklılıklar arasındaki dengeyi gözden kaçırabilmekte; bu durum aile bağlarında zayıflama gibi istenmeyen sonuçlar doğurabilmektedir.

Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet tartışmalarının ihtiyacı olan şey, kadın ve erkeğin fitrî özelliklerini, rolleri ve sorumluluklarını birbirini tamamlayan bir bütün içinde ve adil bir zeminde yeniden düşünmektir.

2.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Toplumsal cinsiyet eşitliği ilk bakışta kadın ve erkek arasında adil bir denge kurulmasını hedefleyen masum bir politika olarak görülebilir. Ancak kavramın kimi uygulama ve yorumları, biyolojik cinsiyet farklılıklarını ikame eden bir kimlik çeşitliliği ve akışkanlığı söylemiyle de ilişkilendirilmektedir. Literatürde “queer kuram” çatısı altında, sabit “erkek” ve “kadın” kimliklerinin eleştirildiği ve performatif kimliklerin –heteroseksüel, lezbiyen, gey, biseksüel, trans vb.– tanınmasının savunulduğu görülür (Balcı, 2020, s. 29–30). Bu akışkanlık vurgusu, bazı toplumlarda kültürel değerler ve dinî normlarla gerilim üretebilmekte ve söz konusu söylemlerin meşruiyetine ilişkin tartışmalar tetiklemektedir.

Bu çalışma, Türkiye’nin tarihsel, kültürel ve dinî bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliği söyleminin nasıl karşılandığına vurgu yapar. Kavramın sınırsız genişletilmesi, toplumsal uzlaşma sağlanmadan hukukî metinlere taşınması ve aile hayatına ilişkin düzenlemeleri dolaylı olarak etkilemesi, tartışmaların önemli kaynaklarındanır.

2.3. Toplumsal Cinsiyet Kavramının Türkiye’ye Girişi

“Her kavram, geldiği medeniyetin ruhunu taşır.” Bu nedenle toplumsal cinsiyet kavramının hangi tarihsel ve kültürel bağlamdan geldiği önemlidir. Türkiye’de toplumsal cinsiyete ilişkin çalışmalar, 1980’lerden itibaren feminizm ve cinsellik tartışmalarını odağa alan çevrelerde görünürlük kazanmış; ataerkil düzene meydan okuyan yönelim ve kimlikleri de kapsayan bir söylem gelişmiştir (Balci, 2020, s. 18). Kavram, hukukî düzlemde ise ağırlıklı “şiddet” söylemi üzerinden –uluslararası sözleşmeler ve ulusal mevzuatla– kurumsallaşmıştır (Şimşek, 2018).

Bununla birlikte, kavramın bilimsel meşruiyeti, kültürel sonuçları ve değerler dünyamızda yaratabileceği erozyon üzerine toplum düzeyinde derinlikli bir tartışmanın yeterince yürütülmediği görülmektedir. Hangi kültürün toplumsal cinsiyet algısının esas alınacağı, önerilen modellerin ne ölçüde evrensel olduğu ve ampirik temellendirmelerin yeterliliği açık sorular olarak durmaktadır (Aile Akademisi Derneği, 2012).

3. Bulgular

3.1. İstanbul Sözleşmesi ve İncelemesi

Uluslararası hukukta kadına yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin süreç, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin 30 Nisan 2002 tarihli tavsiye kararıyla ivme kazanmış; 7 Nisan 2011’de bu çerçeve genişletilerek ve güncellenerek sözleşme haline getirilmiştir. 11 Mayıs 2011’de İstanbul’da imzaya açılan ve bu sebeple “İstanbul Sözleşmesi” olarak anılan metin, Türkiye tarafından çekincesiz imzalanmış, 14 Mart 2012’de TBMM’de onaylanmış ve 1 Ağustos 2014’te yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik ev içi şiddetin önlenmesini hedefleyen ilk Avrupa sözleşmesidir (Balci, 2020, s. 26–27).

3.2. Eşitlik ve Şiddetin Önlenmesi İlişkisi

Sözleşmenin önsözünde, kadına yönelik her türlü ayrımcılığın önlenmesi ve kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasının, ev içi şiddetin ortadan kaldırılmasıyla mümkün olacağı belirtilir. Bu önerme, eşitlik-şiddet ilişkisini doğrudan kurarken, “eşitlikten” kastedilenin kapsamı ve sınırları hususunda kuramsal ve kültürel tartışmalara kapı aralar.

3.3. Kadın ve Erkek Farklılığı

Toplumsal cinsiyet eşitliği savunucuları genellikle cinsiyetler arasındaki rol farklılıklarını kültürel inşaya bağlama eğilimindedir. Ancak literatür, biyolojik

ve psikososyal farklılıklara da işaret eden veriler sunmaktadır. Sağlıklı bir değerlendirme, benzerlikler kadar farklılıkları da dikkate alan ve ayrımcılık üretmeyen bir yaklaşımı gerektirir (Balcı, 2020, s. 35). İslam düşüncesinde “fitrat” kavramı, varlık türlerinin dış etkenlerle bozulmamış özgün yapısına işaret eder ve kadın ile erkeğin hem biyolojik hem de psikolojik düzeyde farklı özellikler taşıdığını; bu farklılıkların tamamlayıcılık ilkesi çerçevesinde anlaşılması gerektiğini vurgular (Maraşlı, 2020, s. 11).

Bu alanda yapılan çok sayıda araştırma, kadın ve erkek arasında kültürden bağımsız farklılıkların bulunduğunu ortaya koymaktadır. Gültekin’in aktardığı çalışmalarda, beyin yapısı ve işleyişinde cinsiyete göre farklı örüntüler tespit edilmiş; doğum öncesi dönemde hormonların ve kromozomların belirleyici etkileri vurgulanmıştır. Erken çocukluk döneminde empati, dil gelişimi, oyun tercihleri gibi alanlarda da cinsiyete bağlı farklılıkların gözlemlendiği rapor edilmiştir (Brizendine, 2012; Amen, 2010; Pasterski vd., 2005; Hines vd., 2002; Eşel, 2005; ayrıca McClure, 2000 akt. Brizendine, 2012; Weinberg, 1999). Bu bulgular, toplumsal cinsiyetin yalnızca kültürel inşa ile açıklanamayacağını; biyolojik temellerin de göz ardı edilemeyeceğini göstermektedir (Tarhan, 2019, s. 99–100; Balcı, 2020, s. 35–37).

3.4. Şiddetin Önlenmesinde İnsan Onuru Merkezli Yaklaşım

İstanbul Sözleşmesi, “şiddetin önlenmesi” gibi evrensel bir insani meseleyi odağa almaktadır. Kur’ânî öğretiye göre insan, kadın veya erkek ayrımı yapılmaksızın “kerim” (onurlu) bir varlık olarak tanımlanır (İsrâ 17/70) ve bir insanın öldürülmesi, tüm insanlığın öldürülmesiyle eşdeğer görülür (Mâide 5/32). Dolayısıyla fiziksel, psikolojik veya sembolik tüm şiddet biçimlerine karşı yüksek bir hassasiyet zorunludur (Üzümlü, 2020). Ancak şiddetle mücadelede yalnızca belirli bir gruba yönelik şiddeti önlemeye odaklanmak, kapsamlı bir çözüm üretmeyebilir. Şiddetin önlenmesi için toplumun tüm kesimlerini kapsayan bir yaklaşım benimsenmelidir. Türkiye’de kadın cinayetleri istatistikleri, sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra da kaygı verici bir seyir izlediğini göstermektedir. Bu durum, hukuki düzenlemelerin tek başına yeterli olmadığını; kültürel meşruiyet, toplumsal bilinç ve koruyucu-önleyici politikalarla desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

3.5. Toplumsal Cinsiyet Tanımı ve Çağrışımları

İstanbul Sözleşmesi, toplumsal cinsiyet kavramını tanımlayan ilk uluslararası belgelerden biridir (m. 3/c). Yaklaşık otuz sayfalık metinde bu kavrama yirmi dört kez atıfta bulunmaktadır. Kavramın bu ölçüde vurgulanması, özellikle cinsel yönelim ve cinsel kimlik tartışmalarıyla birlikte

değerlendirildiğinde, farklı kültürlerde ve toplumlarda değişken çağrışımlar üretme potansiyeline sahiptir.

Sosyokültürel düzlemde uzlaşmamış, anlamı üzerinde farklı yorumların olduğu kavramların bağlayıcı hukuki metinlerde yer alması, siyasi ve toplumsal gerilimleri tetikleyebilmektedir (Aile Akademisi Derneği, t.y.). Bu durum, toplumsal cinsiyet kavramının yalnızca şiddetle mücadele bağlamında değil, aynı zamanda cinsiyet kimliği, cinsel yönelim ve aile yapısı gibi daha geniş toplumsal meseleler bağlamında da tartışılmasına neden olmaktadır. Özellikle Türkiye gibi kültürel ve dini değerlerin toplumsal yapının önemli bir bileşeni olduğu ülkelerde, bu kavramın evrensel ölçekte tanımlanması ile yerel algılar arasındaki uyumsuzluk, meşruiyet tartışmalarını güçlendirmektedir.

3.6. Kapsam ve Şiddet Türleri

İstanbul Sözleşmesi, on iki bölüm ve seksen bir maddeden oluşan kapsamlı bir metindir. CEDAW ile benzerlikler taşısa da özellikle psikolojik ve ekonomik şiddet gibi kategorilere açık atıflar yaparak bu alanlarda ayrıntılı düzenlemeler getirmektedir (Ergün, 2020).

- **Psikolojik şiddet**, bireyin ruhsal bütünlüğünü zedeleyen, özgüvenini ve saygınlığını olumsuz etkileyen, korku ve baskı oluşturan davranışlar olarak tanımlanabilir.
- **Ekonomik şiddet** ise bireyin ekonomik kaynaklara erişimini engelleyen, gelirini kontrol eden, maddi bağımsızlığını sınırlandıran veya ekonomik zarara uğramasına neden olan davranışları kapsamaktadır (Balcı, 2020, s. 87–88).

Sözleşmede toplumsal cinsiyet temelli şiddet ön plana çıkarılmakla birlikte, cinsiyete dayalı olmayan şiddet biçimlerinin hangi çerçevede ele alınacağı konusu tartışmaya açıktır. Bu noktada, şiddetin yalnızca belirli bir cinsiyetin mağduriyeti üzerinden tanımlanmasının, diğer mağduriyet biçimlerini görünmez kılma riski taşıdığı vurgulanmalıdır.

4. Tartışma

Bu çalışma, İstanbul Sözleşmesi'nin toplumsal cinsiyet söylemleri çerçevesinde değerlendirilmesinin, yalnızca hukuki metinlerin analizine indirgenemeyeceğini; aynı zamanda kavramların yerel kültürel bağlam, değerler sistemi ve toplumsal yapıyla etkileşimi üzerinden incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Tartışma bölümünde, sözleşmenin teorik temelleri ile Türkiye'nin sosyo-kültürel gerçeklikleri arasındaki uyum ve gerilim noktaları ele alınmaktadır.

Öncelikle, “toplumsal cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet eşitliği” kavramlarının uluslararası hukuk metinlerine giriş biçimi, Batı merkezli feminist kuram ve queer teori perspektiflerinden beslenmektedir. Bu perspektifler, bireysel özgürlük ve kimlik çeşitliliği gibi modern hak söylemlerini öne çıkarırken, farklı kültürlerde köklü yer etmiş biyolojik farklılık ve toplumsal rol anlayışlarıyla zaman zaman çatışabilmektedir. Türkiye özelinde, kavramların kültürel meşruiyet kazanmadan yasal çerçeveye taşınması, kamuoyunda güvensizlik ve yanlış anlamalara yol açmıştır.

İkinci olarak, İstanbul Sözleşmesi’nin toplumsal cinsiyet tanımı, yalnızca kadınlara yönelik şiddeti değil, aynı zamanda cinsel yönelim ve kimlik temelli ayrımcılığı da kapsayacak şekilde geniş tutulmuştur. Bu yaklaşım, bazı toplumlarda kapsayıcı bir insan hakları adımı olarak görülse de, Türkiye gibi dini ve kültürel normların güçlü olduğu ülkelerde söz konusu tanımların algılanışı farklılaşmakta ve bu da sözleşmeye yönelik direnç noktalarını güçlendirmektedir.

Üçüncü olarak, kadına yönelik şiddetle mücadelede “eşitlik” vurgusu, önemli bir normatif hedef olmakla birlikte, eşitliğin nasıl tanımlandığı ve hangi sınırlar içinde uygulandığı kritik önemdedir. Eşitlik söyleminin mutlaklaştırılması, biyolojik ve psikososyal farklılıkların göz ardı edilmesine, dolayısıyla tamamlayıcılık ilkesinin zayıflamasına yol açabilir. Bu durum, aile yapısında rol karmaşası, toplumsal bağlarda gevşeme ve çocuk yetiştirme süreçlerinde değer çatışmaları gibi sonuçlar doğurabilir. Ayrıca, sözleşmenin şiddeti önleme amacıyla ortaya koyduğu mekanizmaların etkili olabilmesi için yalnızca cezai yaptırımlar değil, aynı zamanda önleyici ve eğitici politikaların da hayata geçirilmesi gerekmektedir. Eğitim sisteminde değerler eğitiminin güçlendirilmesi, medya dilinde ayrımcılık ve şiddet unsurlarının azaltılması, toplumsal farkındalık kampanyalarının kültürel duyarlılık gözetilerek yürütülmesi, hukuki düzenlemeler kadar önemlidir. Bu bağlamda, İstanbul Sözleşmesi’nin etkili uygulanabilmesi, yalnızca devletin hukuki iradesine değil; aynı zamanda toplumun geniş kesimlerinde güven ve meşruiyet oluşturulmasına bağlıdır. Kültürel değerler ile evrensel insan hakları normlarının karşıt değil, tamamlayıcı şekilde yorumlanabileceği bir yaklaşım, sözleşmenin hem kabulünü hem de etkinliğini artıracaktır.

Toplumsal cinsiyet kavramı ve buna bağlı politika önerilerinin, her toplumun kendi tarihsel, kültürel ve sosyolojik gerçekliğine uyarlanarak uygulanması gerektiği açıktır. Türkiye’de bu uyarılama sürecinin, akademi, sivil toplum, dini otoriteler ve devlet kurumları arasında diyalog ve iş birliği ile yürütülmesi, hem toplumsal mutabakatın güçlenmesine hem de şiddetle

mücadelenin daha kalıcı ve kapsamlı bir şekilde gerçekleşmesine katkı sağlayacaktır.

5. Sonuç ve Öneriler

Kadın ve aile meseleleri, modern toplumlarda uzun süredir tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetin önlenmesi, insan hakları ve toplumsal barış açısından vazgeçilmez bir gerekliliktir. Ancak bu hedefe ulaşmak, yalnızca hukuki düzenlemelerle değil; aynı zamanda kültürel meşruiyetin sağlanması, toplumsal mutabakatın güçlendirilmesi ve yerel değerler ile evrensel normlar arasında dengeli bir yaklaşımın benimsenmesiyle mümkündür.

İstanbul Sözleşmesi, şiddetle mücadele konusunda kapsamlı hükümler içermekle birlikte, “toplumsal cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet eşitliği” gibi kavramların tanımı ve kapsamı konusunda farklı kültürel bağlamlarda farklı algılar üretmektedir. Bu durum, özellikle yerel değerler ile sözleşmenin kavramsal çerçevesi arasında uyum sağlanmadığında, uygulama sürecinde sosyopolitik tartışmaların derinleşmesine yol açabilmektedir.

Çalışmanın bulguları, şiddetin önlenmesi için:

1. **Kapsayıcı ve insan onuru merkezli bir yaklaşımın** benimsenmesi,
2. Hukuki düzenlemelerin **koruyucu-önleyici politikalar** ve eğitim programlarıyla desteklenmesi,
3. Şiddetin yalnızca belirli bir toplumsal kesime yönelik olarak değil, **tüm bireyler** açısından tanımlanması,
4. Kadın ve erkek arasındaki **biyolojik ve psikososyal farklılıkların tamamlayıcılık ilkesiyle ele alınması**,
5. Toplumsal cinsiyet ve eşitlik söylemlerinin **kültürel bağlam gözetilerek** geliştirilmesi,
6. Aile kurumunun güçlendirilmesi için **hak, adalet ve merhamet temelli** sorumluluk paylaşımının teşvik edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Peygamberî mirasın veda hutbesinde vurgulanan “can, mal ve namusun dokunulmazlığı” ile “kadın-erkek hak ve sorumluluk dengesi” ilkeleri, günümüz toplumsal sorunlarının çözümünde de yol gösterici niteliktedir. Bu ilkeler ışığında, İstanbul Sözleşmesi ve benzeri uluslararası belgelerin, yalnızca yasal düzlemde değil; kültürel ve toplumsal zeminde de kabul görecektir şekilde yeniden düzenlenmesi, şiddetle mücadelede kalıcı ve etkili sonuçlar doğuracaktır.

Kaynakça

- Acun, V. (2021). Kadınlık olgusu üzerinden algılanan rol farklılıklarının fitrat kaynaklı mı toplumsal kaynaklı mı olduğunun İslami bakış açısıyla belirlenmesi. *Köprü Dergisi*, 156, 87-98.
- Adıgüzel, A. (2020). Ailenin var oluş gayesi ve insanlığa sundukları. *Köprü Dergisi*, 152, 25-38.
- Aile Akademisi Derneği. (t.y.). 10 soruda toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedir? <http://www.muhammedbalci.com/hukukundunyasi7tce/892.pdf>
- Aile Akademi Derneği. (t.y.). 10 maddede İstanbul Sözleşmesi neden iptal edilmelidir? <http://www.habervakti.com/dosya/10-maddede-istanbul-sozlesmesi-neden-iptal-edilmeli-h75187.html>
- Amen, D. G. (2010). *Healing the hardware of the soul: Enhance your brain to improve your work, love, and spiritual life*. Free Press.
- Atık, G. (1986). Çocukların oyuncak tercihleri. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- Bağçeli, K. (2008). Okul öncesi dönemde çocukların oyuncak tercihlerinin cinsiyet açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(1), 51-66.
- Balcı, M. (2020). İstanbul Sözleşmesi'nden insanı ve aileyi korumak. Pınar Yayınları.
- Brizendine, L. (2012). *The female brain*. Broadway Books.
- Çakıcı, A. H. (2020). İstanbul Sözleşmesi'ne itiraz edenlere itiraz-1. <http://www.ahmethakancakici.com/2020/05/itiraz-1.html>
- Duran, B., & Sülükşüler, S. (2017). Said Nursi'nin aile modelinin firma ailesine (stakeholder) uygulanması. *İktisat Dergisi*, 3, 147.
- Editör. (2020). Aile ve İstanbul Sözleşmesi. *Köprü Dergisi*, 152, 5-7.
- Ergün, Ö. (2020). İstanbul Sözleşmesi'ne eleştirel yaklaşım. *Köprü Dergisi*, 152, 121-153.
- Eşel, E. (2005). Cinsiyet farklılıkları ve nörobiyoloji. *Türk Psikiyatri Derneği Yayınları*.
- Gökkaya, Z. (1994). Okul öncesi dönemde çocukların oyuncak tercihleri. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi.
- Hines, M., Golombok, S., Rust, J., Johnston, K. J., Golding, J., & Avon Longitudinal Study of Parents and Children Study Team. (2002). Testosterone during pregnancy and gender role behavior of preschool children: A longitudinal, population study. *Child Development*, 73(6), 1678-1687.
- İbn Abdülber. (t.y.). et-Temhîd. Cilt XVIII, 57 vd.
- Lisanü'l Arab. (t.y.). "fmr" maddesi.
- Maraşlı, S. (2020). Güçlü kadınlar neden mutlu değil. Profil Kitap Yayınları.

- McClure, E. B. (2000). A meta-analytic review of sex differences in facial expression processing and their development in infants, children, and adolescents. *Psychological Bulletin*, 126(3), 424-453.
- Nelson, A. (2005). Children's toy preferences: Drivers, inhibitors, and implications. *Journal of Consumer Psychology*, 15(4), 347-353.
- Nursi, S. (2017). Lemalar. Yeni Asya Neşriyat.
- Pasterski, V. L., Geffner, M. E., Brain, C., Hindmarsh, P., Brook, C., & Hines, M. (2005). Prenatal hormones and postnatal socialization by parents as determinants of male-typical toy play in girls with congenital adrenal hyperplasia. *Child Development*, 76(1), 264-278.
- Şimşek, Ü. (2018). Bir güncelleme öyküsü: Toplumsal cinsiyet eşitliği. <http://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/tce/826.pdf>
- Tacü'l-Arus. (t.y.). "fmr" maddesi.
- Tarhan, N. (2019). Kadın psikolojisi. Nesil Yayınları.
- Toplumsal cinsiyet nedir? (t.y.). <https://www.nonviolence.wri-irg.org/tr/resources/2012/toplumsal-cinsiyet-nedir?language=tr>
- Üzüm, İ. (2020). İstanbul Sözleşmesi üzerine bazı notlar. *Köprü Dergisi*, 152, 89-95.
- Weinberg, M. K. (1999). Gender differences in emotional expressivity and self-regulation during early infancy. *Developmental Psychology*, 35(1), 175-188.